

Predikator ugyanazon évben; Keserői Dajka János, Váradi Ecclesiának Lelki Pásztor, 1613-ban; Pécs-Váradi Péter 1629-ben, és a Váradon 1641—1653-ig nyomtatott Keresztúri Pál-féle beszédek.

Tudomásunk van arról, hogy az egyházak mellett folyvást az iskolák is tündöklöttek, miért is 1652-ben, Comenius: *Janua linguae Latinae*-je említették, mely in usum Scholae Váradiensis volt írva.

Ennek egykori Rectora volt Stephanus Benjamin Szilágyi 1643-ban; a Poetikát mint collaborator a váradi gymnasiumban tanítá Borsati Pápai Ferencz;

A tanítók közül előhozatnak: Gyulafi János 1599-ben Nagy-Váradi méltatlan tanító;

Kecskeméti Miklós N. V. T. vagyis Nagy-Váradi Tanító 1640-ben; Komáromi István 1648-ban váradi iskolamester; és 1661-ben Püspöki János, ki így írja magát: Váradról elbujdosott Tanító.

(Folytatása következik.)

FELVIDÉKI KÖNYVTÁRBÚVÁRLATOK.

A múlt őszön másfél hónapig utazgattam Felvidékünkön. Egyedül járva be a történelmi és régészeti maradványokkal ellett tájat: szabadon fordulhattam azon emlékek felé, melyek érdeklődésemet különösen fölhívták. Ennélfogva a könyvtárak kutatását egyik legfőbb czélomúl tűztem ki.

Körmöczbánya volt az első állomás, mely e tekintetben kifizette magát. Művelődésünk ezen egyik legrégebbi sanctuariuma, gazdag és példásan rendezett levéltáron kívül, három becses könyvtárat rejt ódon falai között.

Körmöczbányán legelőbb a beszterczebányai schematismusból előnyösen ismert plebániái könyvtárat tekintettem meg. A körmöczi apát-plebános Belházy Imre úr, személyesen volt szíves bevezetni e könyvtárba, mely a templom északi oldalán lévő tág fülkében van fölállítva. Nehány fenyőfa padon

sorban ott foglal helyet az egyházmegye érdemes püspöke által a Schem. Hist. Dioec. Neosol. 1876. 300–304 lapjain alaposan és kimerítően ismertetett huszonhat darab XIV. és XV. századból való codex. A szemközti polcon hever a »Crembnitzerische Bergbefahrung« 1565-diki, egykorú, könnyen olvasható német kézírata, melyet a Schematismus nem említ, Kachelmann pedig nem ismert, holott jó hasznát vehette volna.

Nyomatott művekben a mindössze 4—500 kötetre menő könyvtár szegényebb ugyan, de azért van egynehány becses ősnymomatványa, melyek a következők:

Hagenau, 1496. Sermones discipuli de tempore et de sanctis vna cum Promptuario exemplorum. Végén: Impressum et diligenter castigatum in imperiali oppido Hagenawe. Anno a Christi natali Nonagesimo sexto supra millesimum quaterque centesimum. Decimotercio vero kalendas septembres. Lásd: Hain, Nr. 8507.

Nürnberg, 1498. Missale Strigoniense. Az első számozott levélen: Incipit missale... secundum chorum alme ecclesie strigoniensis. A 279-ik levélen lévő zársorok szerint nyomtatta: Georgius stöchs ex sulczbach artis impressorie haud ignarus in vrbe nurnberga octauo die ante kalendas septembres anni ab incarnatione messye 1498. Tiboldi Feger budensis bibliopole impensis. — 8-r. goth. 283 szott levél. Táblájára, a kiadó-könyvadás lakhelye által félrevezetve, a múlt században ezt írták: »Impressum Missale hoc Budae Ao. P. Chr. natum 1498.« Hain és Kemény nem ismerik. Knauz: Libri missales ac breuiaria pp. 80. 81. szerint »ezen igen ritka s eddig seholsem említett kiadásból két példányt ismerünk;« egyik az egyetemi könyvtárban, a másik, hiányos példány a pozsonyi ferenczesek tartományi levéltárában létezik.

Velence, 1508. Végén: Breviarium secundum chorum Pataviensis ecclesie cum quottationibus in margine: ... inveniuntur: suisque passim aptissime figuris coornatum: mira formandi arte pervigilique cura solertis viri Petri Liechtenstein. Impensa vero Leonardí Allantse bibliopole wiennensis. Absolutum est Venetijs Anno salutigeri. 1508. etc. k. 8-r. goth. 429 lev. Meg van a pozsonyi ferenczeseknél is. Knauz p. 105.

Velence, 1515. Breviarium secundum chorum alme Ecclesie Pataviensis. Uenetijs 1515. k. 8-r. goth. 382 szott lev.

Knauz p. 107. szerint, a benne előforduló fametszetek magyarországi breviárumokban is használtattak. Meg van az egyetemi könyvtárban.

V e l e n c z e, 1517. Breviarium hyemalis partis et Estualis secundum chorum Patauiensis Ecclesie. Venetijs Anno domini 1517. Die decimo septimo mensis Octobris. Csonka példánya az esztergomi főegyházban, Knauz pp. 108, 109. ép példánya az akadémiai könyvtárban.

Körmöcz másik könyvtára a szent-ferenczrendi zár-dában van föllállítva, hova Hajla Márton Mátyás plebániai segédlelkész úr sziveskedett elkalauzolni. A körülbelül másfélezernyi kötetre menő könyvtár különösen gazdag incunabulákban. Az előterem úgy szólván kizárólag ezekkel van megtöltve. Ugyanott van elhelyezve a Szabó Károly Régi magyar könyvtárában is, egy híjával megemlített, néhány magyar könyv, t. i. Lépes Bálint: A halandó emberi nemzet fényes tüköre. I. és II. könyv. Prága 1616. (Szabó Károlynál 469 sz.) — Káldi György: Vasárnapi Predikatiok I. része. Pozsony, 1631. (Sz. K. 601 sz.) 2 ép, 1 csonka példány. — Telegdi: Evangeliomok I. és III. része. Bécs, 1638. (Sz. K. 675. 677.)

Pázmány Péter: Kempis Tamás Christus követéséről. H. és év n. XVII. száz. Szabó K. 1613. sz. a. 4 példányt említ; szerinte valamennyi fönmaradt példányban hiányzik a címlevél, melyet ennél fogva azt hiszi sohasem nyomattak. Föltevését ez ötödik példány is igazolja, mert szintén nincs címlevele.

Az incunabulák jegyzéke.

B a s e l év n. Reynerus de Pisis: Pantheologia s. Summa universae Theologiae. 2 kötet. Az I. kötet 1. lapján: In primam tabulam sequentem super pantheologia prefatio quedam. A 31. szttlan lapon: ».... opus fratris Rajnery de pisis ordinis predicatorum incipit.«

Nagy iv-rét, szttalan, Hain, 13.014 sz. szerint, nyomtatta »Basileae, Bertholdus.« Bertholdus de Basilea, Gutenberg legénye 1455—1477. működött Baselben. E pantheológiát Panzer I. 193, valamint Stockmeyer u. Reber: Beitr. zur Basler Buchdrucker-geschichte. S. 2—5, nem említik Bertholdus nyomtatványai között. Brunet, 1153. igen ritkának mondja.

Hely és év nélkül (1473 táján). Nicol. de Janua: Compendium morale. Az 1. lapon: Incipit liber qui dicitur compendium morale utilis pro sermonibus et collacionibus faciendis. K-ívr. lat. 178 l. — Van Praet 1473 körül nyomtatottnak tartja. Hain, 9359. Brunet, 1282 szerint kevésbé ismert.

Hely és év nélkül (1478 körül). Joh. de Turrecremata: Quaestiones super evangeliiis totius anni. Kolophon: Quaestiones euangeliorum tam de tempore quam de sanctis collecte per. R. D. Joannem de turrecremata stb. Hain, 15.709².

Hely és év n. (1479 körül.) Meffret. Sermones de tempore et de sanctis. A II. kötet 1. lapján: Sermones Meffreth. alias Ortulus regine de tempore. Pars hyemalis. K-ívr. Hain, 10,999.

Speier, 1481. Kolophon: Biblie auctoritatum et sententiarum.... tabula per Johannem Caldriini... compilata et per Thomam Dorniberg de Memmingen eximium correcta et (»per« kimaradt) Petrum drach spirensem Impressorem impressa exactissime Anno dni M. CCCC.LXXXI. explicit feliciter. — K-ívr. goth. igen szép példány. Panzer III. p. 21. Hain, 4247. V. ö. Merzdorf II. 65.

Velenceze, 1482. Juvenalis. Kolophon: Venetiis Impresum est hoc Juvenalis opus cum tribus commentis per Joannem de cereto de tridino MCCCC.LXXXII. Die secundo decembris. — Szép példány, lat. bet., elébe van kötve Seneca. Velenceze 1492.

Strassburg, 1485. Kolophon: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum. Argentine impressum Anno dni M.CCCC.LXXXV. Finit feliciter. — Ivr. goth. Két példány, az egyik Martinus Margarita decretije elébe van kötve. Panzer I. 27. Nr. 68.

Strassburg, 1486. Kolophon: Opus perutile sermonum de sanctis per circulum anni Thesaurus nouus nuncupatum: impressum Argentine Anno dni. M.CCCC.LXXXVI. finit feliciter. — K-ívr. goth. szép példány. Panzer I. p. 29. Nr. 81.

Velenceze, 1492. Omnia Senecae opera. Venetiis impressa M.CCCCXCII. die ultima octobris Per Bernardinum de Coris de Cremona. Hozzá van kötve Juvenalis, 1482.

Nürnberg (1493 körül.) Az 1. lapon: () Ncipit tractatus Magistri Johannis de gersona. Cancellarij parisiensis. De regulis mandatorum. A 19. levél 2-ik oldalán: Explicit tra-

ctatus de regulis mandatorum. Magistri iohannis de Gersona excellentissimi parisiensis cancellarij feliciter. Nurenberge, Impresorie artis effigiatus . . . K.-ivr. Hain, 7646 szerint Joh. Sensenschmid nyomtatványa.

Nürnberg, 1496. Kolophon: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum. per Anthonium koberger Nurenberge impressum. Anno dni. M.CCCC.XCVI. Finit feliciter. — K.-ivr. goth. Seemiller, IV. 72. Panzer II. 222. Nr. 275.

Hagenau, 1500. A 27 lapon, »a« jegyű íven. Incipit Rosarium sermonum predicabilium per quadragesimam et totum anni circulum editum per vite venerabilis religiosum fratrem Bernardinum de Busti stb. Végén: in opp. Hagenaw, per Henricum Gran. Millesimo quingentesimo. XVIII. die mensis Septembris. — Hain, 4164.

H. és év n. XV. száz. Martinus lengyel szerzetes műve. Kolophon: Explicit margarita decreti que martiniana vocatur. edita per venerabilem virum fratrem Martinum ordinis praedicatorum summi pontificis penitentiarium et capellanum. — Hozzákötvé Calderinus. Speier. 1481. Hain, 10.834. V. ö. Merzdorf II. 70.

H. és év n. XV. száz. Albertus Magnus super missus est. subtiliter ac eleganter ostendens ineffabiles gloriose virginis Marie laudes. — K.-4r. vi. ívszám. A könyvészeti kézikönyvekben nem találok. Még legközelebb jár hozzá Brunet, I. 137. Albertus Magnus: Opus de laudibus Virginis Mariae, mely szerinte Mentelin J. betűivel nyomtatott volna Strassburgban. De mint ívrétű könyv, nem lehet azonos a körmöczi példánnyal

H. és év. n. XV. száz. Incipit legenda sanctorum quae longobardica nominatur historia, — 8-r. Pvi. ívszámig van meg, a többi írással van kiegészítve. V. ö. Merzdorf S. XXVI.

H. és év n. XV. száz. Sermones discipuli de sanctis. I. rész, 163 beszéd. II. rész, 48 beszéd.

Augsburg, 1502. Kolophon: Sermones Pomery de tempore a fratre pelbarto de themesuar ordinis sancti Francisci professore sumopere comportati: studioque non modico per magistrum Johannem otmar expensis Johannis schönsperger iunioris in Augusta vindelicorum imprimendo elaborati Anno Christi. M. D. ij. — K.-ivr. Panzer VII. p. 132. Nr. 9. Ehhez kötve: Pomerium

quadragesimale fratris Pelbarti, melyet Panzer. U. o. Nr. 10. említ. Ívszámozása, GGijj jelzéssel kezdődik. Pelbártnak 5 műve van itt meg; a múzeumi könyvtárban egy sincs meg belőlük.

L y o n, 150? Kolophon: Sermones Pomery de Tempore comportati per fratrem Pelbartum de Themeswar: Impresum Lugduni per honestum virum Joannem Cleyn impressorie artis magistrum optatum finem sortiuntur. — Igen szép példány. Van benne 80 beszéd. Terjedelme, a, aa, aaa rendszer szerint, sssix. — V. ö. Graesse, V. 187. Pelbártnak ilyenforma, Cleyn által nyomtatott művét Hain, 12,554 is fölvette, holott Panzer szerint Cleyn legrégebb nyomtatványa 1501-ből való.

H a g e n a u, 1504. Czim: Sermones Pomerii fratris Pelbarti de Themesuar diui Ordinis sancti Francisci — De tempore. Kolophon: Sermones Pomery de tempore comportati per fratrem Pelbartum de Themeswar Impressi ac diligenter reuisi per industrium Henricum Gran: in imperiali oppido Hagenaw expensis ac sumptibus prouidi Johannis Rynmann Finiunt feliciter Anno sal. nre Millesimo quingentesimo quarto. quinto Nonas Octobris. — K-ívr. Terjedelme: K. s. A könyvészek nem említik. Ehhez van kötve:

H a g e n a u, 1505. Sermones tripartiti Quadragesimales Pelbarti de Themeswar Anno s. nre. Millesimo quingentesimo quinto. XXij die mensis Aprilis. — K-ívr. p₅ terjedelmű.

S t r a s s b u r g, 1508. Cim: Sermones quadragesimales Thesauri noui. Végén: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum Argentine impressum per Joannem knoblouch Anno domini M. D. VIII. — Ivr. Panzer. VI. p. 41. Nr. 119.

H a g e n a u, 1510. Kolophon: Sermones fratris Gabrielis de Barelete sacre pagine professoris celeberrimi: divi ordinis Fratrum Predicatorum: impensis circumspecti viri archibibliopole Johannis Rynman de Oringau in officina industrii Henrici Gran: in oppido imperiali Hagenau ciuis impressi. Anno gratie M d X. in vigilia beati Bartholomei finiunt feliciter. 4-r. Panzer VII. p. 75. Nr. 65. Igen szép példány.

V e l e n c z e, 1512. Missale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis. Czimlapján, metszvény körül: Stephanus Heckel Librarius Budensis. A 292. levélen: Uenetijs accuratissime im-

pressum. In Edibus Petri Liechtenstein Coloniensis Germani. Impensis vero Stephani Heckel de Riwulodominarum Librarii Budensis. Anno virginei Partus. 1512. Die 3. Augusti. — Kemény Kal 39 l. a); Knauz p. 41. említette 4 példányon kívül, meg van a pozsonyi ferenczrendi kolostorban is.

H a g e n a u, 1513. Sermones Parati de tempore. I. II. rész. Kolophon: Impensis ac sumptibus circumspecti viri Joanis Knobloch. In officina industrij Henrici Gran Ciuis in imp. opp. Hagenaw impressi. Anno MDXIII. in vigilia Bartholomei apostoli. 4-r. A könyvészeti kézikönyvekben ismeretlen.

S t r a s s b u r g, 1515. Sermones Thesauri noui de sanctis. Kolophon: Opus perutile sermonum de sanctis per circulum anni, Thesaurus nouus nuncupatum. impressum Argentine per Johannem knobloch. Anno dni MDXV. Die duodecima mensis Marey, — Iv. Panzer VI. p. 70. Nr. 361 Az ezután következő két munka teljesen ismeretlen a könyvészek előtt:

H. és é v n. Kolophon: Explicit Epistola lugubris et lacrimabilis pariter et consolatoria ad cunctos fideles de expugnatione et amissione Insule Nigropontis . . . 12 levél. Utána kézirat: »Joh. Gerson Cancellar. Par.« XV. századi másolata. Ez után következik:

H. és é v n. Czim: Incipit liber Beati Leonis pape Sermonum Et Sermo prunus de ordinatione sua sequitur. — Tiszta szép példány; kolophona nincs.

Az előszobában lévő könyvek közül megemlíthető még egy Cicero, mely a hírneves Praelum Ascensianumhoz méltóan nyomtatott: Paris., ap. Jod. Badium Ascen. ad Eidus Ianuar. Ao 1522. Calculo Rom. nagy-ivr., egész épen megőrzött példány. Átalában véve e könyvtár incunabulái alig egy-két kivétellel valamennyien ritka épségben maradtak meg.

A belső teremben hever a könyvtár zöme, mely azonban legnagyobbbrészt csak XVII. és XVIII. századbéli idegen nyomtatványok halmaza.

Érdekesebb könyvek, mint pl. a kassai nyomda néhány terméke (köztük: Philosophia S. J. Cassoviae Typis Johann. David Türsch 1665), wittenbergai Hungaricák stb. vannak bezárva a »Libri Prohibiti« feliratú nagy szekrénybe.

Körmöczbánya harmadik, igen becses könyvtára az á g. hitv. ev. egyház község tulajdona. A gyűjtemény öre Gresy Ede főlemléi leánytanító úr, kit Pauliny segédlelkész úrral fölkeresvén. vele együtt mentünk a könyvtár megtekintésére. mely a lelkészlakban a tanácsterem melletti szobában van elhelyezve. A Gresy úr által lajstromozott körülbelül 1500 kötetnyi könyv, tisztán tartott festett polczokon van fölállítva. Rendezésénél a külsinre kiváló figyelmet fordítottak.

Merőben régi könyvtár. A reformatio kezdetéről tömérdek művet tartalmaz, úgy hogy e tekintetben legföljebb ha a pozsonyi lyceumi könyvtár versenyezhet vele. Ilyetén gazdagságú könyvtár egymaga több időt vett volna igénybe, mint a mennyit egész Körmöczre szántam. Itt is tettem ugyan jegyzeteket, melyeket azonban. mivel szerfölött fogyatékosak, szak-folyóiratban nincs merszem közzétenni.

Dr. Ballagi Aladár.

(Folytatása következik.)

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ“

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBÓL.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« útmutatása mellett átvizsgálván könyvtárunk régi magyar nyomtatványait, több oly munkát találtunk, melyeket az említett kézikönyv nem ismer.

Könyvtárunk régi magyar nyomtatványai, melyek előbb az egyes tudományszakokban szét voltak szórva, most chronologiai sorrendben össze vannak állítva; minden nehézség nélkül található és használható föl. Ellenben mikor Szabó Károly kutatott könyvtárunkban, hónapok munkáját igényelte volna azoknak teljes föl kutatása. Így történt, hogy egy részök kikerülte figyelmét. Némelyek pedig legújabbban jutottak birtokunkba.

E helyen ismertetni kívánjuk azokat.